

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XIII

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XIII

MERSİN
2006

KAAM YAYINLARI
OLBA
XIII

© 2006 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi TÜBİTAK - ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanında taranmaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs-Kasım aylarında olmak üzere,
yılda iki kez basılmaktadır.
Published each year in May and November.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü
33342-MERSİN
TURKEY
Tel: 0532 747 57 72

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21-249 05 20
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XIII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XIII

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN
2006

Prof. Dr. M. Mellink'i kaybettik.
saygıyla anıyoruz.

OLBA'nın basılması için vermiş olduğu desteklerden dolayı
Mersin Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Uğur Oral'a
teşekkür ederiz.

İçindekiler/Contents

Engin Akdeniz

A New Excavation in Western Anatolia: Kadıkalesi (Ancient Anaia)
(A Preliminary Report for Prehistoric-Protohistoric Results 2001-2005) 1

Oya San

Diyarbakır Müzesinde Yer Alan Urartu Tunç Fibulaları 35

Muzaffer Demir

Karyahların Bazı Askeri Donanımı Keşfetmeleri 55

Gökhan Coşkun

Daskyleion'da M.Ö. 4. Yüzyıl Siyah Fırıslı Attika Seramikleri 83

Aytekin Erdoğan

Erythrai Kaya Kutsal Alanları 115

Suat Ateşlier

Teke Kale'de Bir Mezar 145

Aynur Civelek

Phokaia 2004: Hellenistik Dönem Seramiği Üzerine Gözlemler 179

Lale Özgenel

Antik Yunan Konut Yazını: Kaynaklar,
Sorunlar ve Yeni Yaklaşımlar Üzerine Bir Değerlendirme 199

Ceren Ünal

Geç Roma İmparatorluğundan Erken Dönem Bizans İmparatorluğuna Geçiş
Sürecinde Basılan Sikke Tasvirlerinde İmparator Kostüm ve Aksesuarları 221

OLBA Dergisi; 2006 yılından itibaren TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanında taranmaya başlamıştır.

Yayın İlkeleri

OLBA; Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi süreli bilimsel yayımdır. Yılda 2 sayı yayınlanır. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir. Dergi; Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri), Eskiçağ Tarihi, Nümismatik ve Bizans Sanat Tarihi kapsamında orijinal sonuçları içeren makaleleri yayımlar. OLBA'da yayınlanması istenen makalelerde aşağıdaki şartlar aranır:

1. OLBA her yıl, ilki en geç 15 Mayıs'ta ikincisi en geç 15 Kasım'da olmak üzere iki sayı halinde yayınlanır. Yayınlanması istenilen makaleler, zaman sınırlaması olmaksızın gönderilebilir. Hakemler tarafından olumlu değerlendirilen makalelerin adedi OLBA'nın bir sayısı için fazla olduğu taktirde, bazı makaleler diğer sayıda yayınlanmak üzere havuzda bekletilir. Bu gibi durumlarda daha erken gönderilmiş olan makalelere öncelik tanınır.
2. OLBA'nın uluslararası bilimsel standartlara uygun olarak yayınlanabilmesi için aşağıda belirtilen teknik kurallara uyulmalıdır:
 - a- Makaleler, Word 5.0 ve üstü, Windows 95-98 veya Word 2000 yazım programı ile yazılıp disket ya da CD'ye kaydedilerek, figürleriyle birlikte iki nüsha olarak teslim edilmelidir;
 - b- Makaleler, figürleriyle birlikte çoğaltılmış olarak iki kopya halinde gönderilmelidir.
 - c- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto New York (Macintosh için) ya da Times New Roman (PC için) harf karakteri kullanılmalıdır.
 - d- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
 - e- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
3. Makale içindeki Yunanca karakterler için kullanılan Yunanca font da diskete yüklenerek yollanmalıdır.

4. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa ve (varsa) levha ya da resim sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Dipnot (kitaplar için):

Richter 1977, 162, Res. 217

Dipnot (Makaleler için):

Oppenheim 1973, 9, Lev.1

5. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inscripfen aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224

6. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası tarafımızdan verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita yada bir başka ifade veya kısaltma kullanılmamalıdır .
7. Kullanılacak fotoğrafların, daha iyi sonuç almak açısından, siyah-beyaz olması tercih edilmektedir. Dia gönderecek yazarlar dia çerçevesi üzerine mutlaka resim sırasını yazmalıdır. Dijital ortamda yollanacak figürlerin numarası belli olmalıdır. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla mümkünse 30 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 20 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce ve Almanca olabilir. Makalelerde, biri Türkçe olmak üzere, yaklaşık 200 kelimedenden oluşan iki dilde özet, iki dilde makale başlığı ve yine iki dilde anahtar kelimeler bulunmalıdır.

GEÇ ROMA İMPARATORLUĞUNDAN ERKEN DÖNEM BİZANS İMPARATORLUĞUNA GEÇİŞ SÜRECİNDE BASILAN SİKKE TASVİRLERİNDE İMPARATOR KOSTÜM VE AKSESUARLARI

Ceren ÜNAL*

Abstract

The Imperial Costumes and Accessories of The Coins Minted in The Transition Period from Late Roman to Early Byzantine Empire

Although some of the features of the Late Roman coin representations were kept on being used in the Early Byzantine coinage system, we start to see strong influence of the Christianity and dominant Greek culture. On the Byzantine coinage while power and sovereignty of an emperor were symbolized with the costumes and accessories, the spiritual and earthly power of the emperors were also represented by different symbols of Christianity. In addition to the official, civil and military costumes of the emperor, symbols such as a cross potent, globus cruciger and the Christogram were used in the early Byzantine coinage depictions.

Keywords: Byzantine, coins, representation, costume, accessories.

Özet

Her ne kadar, Erken Bizans sikke sisteminde Geç Roma sikke tasvir üslubunun bazı özellikleri korunarak kullanılmaya devam etmişse de, Hıristiyan dininin ve egemen Yunan kültürünün güçlü etkisini tasvirlerde görmeye başlarız. Bizans sikkelerinde imparatorun gücü ve hâkimiyeti giydiği kostüm ve kullandığı aksesuarları ile birlikte sembolize edilirken, ruhsal ve dünyevi gücü de Hıristiyan dininin farklı sembolleri ile betimlenmiştir. İmparatorun resmi, sivil ve askeri kostümlerine

* Ar. Gör. Ceren Ünal, Celal Bayar Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı.

ek olarak, Erken Bizans sikke tasvirlerinde haçı globus, potent haç ve Khristogram gibi dini sembollerde kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bizans, sikkeler, betim, kostüm, aksesuarlar.

Yaklaşık bin yıllık bir geçmişe sahip olan Bizans imparatorluğunda sikke sistemi Geç Roma sikke basım geleneğinden etkilenmiştir. Geçiş dönemi olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde Geç Roma ve Bizans sikke tasvirleri aralarında belirgin bir üslup farklılığı olmamakla birlikte, Hıristiyan dini ve Grek kültürünün etkilerinin sikke ikonografisine yansıdığı görülür. Bu değişimin zaman içerisinde dil faktörünü de içine alması ile Bizans devleti kendi sikke üslubunu yaratmıştır¹. Bizans imparatorluğu döneminde basılan ilk sikkeler, Bizans devletinin kendisini mirasçısı olarak gördüğü Roma İmparatorluğunun geç dönem sikkeleri ile büyük ölçüde benzerlikler taşımıştır. Geç Roma sikkelerinde yer alan tasvir gelenekleri kısmen devam etmiş olsa dahi, zaman içerisinde Bizans sikke tiplerinde imparatorluğa özgün değişiklikler yapılmaya başlanmıştır.

İmparatorlar sikke tasvirlerinde sivil, askeri, resmi süslü ve gösterişli elbiselerle betimlenmişlerdir. Kostümleri de bir imparatorun diğerine değişen çeşitliliktedir. Daha geç bir tarih olan 10. yüzyılda yazılmış 'Seremoniler Kitabı'² imparator kostümleri hakkında çok fazla bilgi vermektedir³. İmparatorlar 4. yüzyıldan 7. yüzyılın erken dönemine kadar genellikle asker kostümleri giymiş olarak gösterilmişlerdir. İmparatorun asli görev elbisesi olduğu için askeri giysiler sikke tasvirlerinde bu kadar fazla yer almıştır. Tasvirlerde yer alan imparatorun üzerine giydiği askeri elbisesi bir zırh üzerine giydiği sağ omuzdan bir fibula ile bağlanmış paludamentum ya da sadece bir zırhtan oluşmaktadır⁴. 7. yüzyıl sikkelerinde imparatorun

¹ 7. yüzyıldan itibaren Bizans İmparatorluğu sikke lejantlarında Latince bırakılarak Yunanca kullanılmaya başlanmıştır.

² De ceremoniis aulae byzantinae ismi imparator VII Konstantinos Porphyrogennetos'un 10. yüzyılda saray seremonileri hakkında yaptırdığı incelemenin günümüzdeki başlığıdır. Bu incelemenin yapılmasındaki amaç ise, imparator ve imparator ve ailesine hizmet eden saray görevlilerinin bir nevi övülmesine hizmet etmesidir. (McCormick 1991, 595.)

³ Breckenridge 1959, s. 31.

⁴ Paludamentum, yarım daire ya da ikizkenar yamuk şeklinde düz kenarları boyunca tablionlar yer alan pelerindir. Roma imparatorluğu döneminden beri görülen ve Bizans İmparatorluğu döneminde de kullanımı devam eden askeri pelerindir. Genellikle cuirass'ın üzerine giyilmiştir. Cuirass ise; göğsü sarmalayan göğsülük zırhtır. (Kazdhan – Sevchenko 1991, 424.) Paludamentum ve zırh için bkz. Sikkeler.; 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10.

askeri elbiselerle tasviri azalmış ve giderek özellikle Suriye hanedanlığı ile İsaüralı askeri elbise içerisindeki imparator örnekleri kaybolmuştur. 11. yüzyılda sikke tasvirlerinde tekrar canlanan askeri kostümlü örneklerde imparator ayakta, kılıç taşırken betimlenmiştir. Oysa, daha erken tasvirlerde imparatorlar genellikle sadece bir mızrak ile tasvir edilmişlerdir. Yanı sıra, Bizans imparatorları sikke tasvirlerinde çok süslü ve gösterişli sivil elbiseler içinde de yer almışlardır. Sikke tasvirlerinde en çok kullanılan imparator sivil elbisesi ise, khlamystir⁵. Herakleios'un iktidarının ilk yıllarında basılan sikkelerde, imparator omuzlarından atılan bir paludamentumun altına giydiği bir zırh ile tasvir edilmiştir. Bununla beraber, 613-14 yıllarından başlayarak Herakleios biraz daha farklı bir kostüm ile sikke tasvirlerinde yer almaya başlamıştır. Bu kostüm üzerinde eski ile aynı tarzda aksesuarlar bulunmasına rağmen, kostüm tasvirinde zırh kullanılmamıştır. Bu da muhtemelen, pelerin/khlamys ve cüppe/divetesion⁶

⁵ Uzun erguvan rengindeki imparatorluk pelerini olan khlamys (χλαμύς ve χλαμύς), sağ omuza fibula ile bağlanmış ve bir tablion ile süslenmiştir. Bir fibula ile sağ omuzdan bağlanan uzun bir pelerin olan khlamys sağ kolun özgür hareket etmesini sağlar. Antik dünyada kısa khlamys askerler, avcılar ve süvariler tarafından giyilmiştir. Diocletianus'un yayınladığı Price Edict (Ücret Fermanı) askeri tipte, basit ve çift khlamys'ler olmak üzere çok çeşitli tipte pelerinlerden bahsetmektedir. 6. yüzyıldan itibaren khlamys askeri karakterini yitirerek, saray kostümü olarak çok önemli bir yere gelmiş ve uzun süre kullanılmıştır. Genel olarak, üzerinde tablionun yer alması sivil khlamys'i paludamentum ya da sagion gibi askeri pelerinlerden ayırmaktadır. Beyaz da dahil olmak üzere khlamys her resmi kuruma göre farklı renklerde yapılmıştır. Khlamys'in sıra sıra değerli taş ya da inciler ile bezenmiş kenar süsleri vardır. Bazı önemli durumlarda boynun altından olmak üzere önden bağlanır. Altın tablion ile süslü erguvani renkli khlamys ise sadece imparatora ait bir kostümdür. Erguvan renkli khlamys imparatorun taç giyme merasiminde üzerine giydiği saray tören kostümüdür. Bu törende imparator khlamys'i divetesion'un üzerine giyer. İmparatorun ailesine mensup kişiler de kartallar ile süslenmiş khlamyler giyerler. Bu dönemde rüyalarda khlamys görmek ise çok çeşitli şekilde yorumlanmıştır; eğer khlamys yıpranmış ve kirli ise bu rejimin sona ereceği anlamına gelir, eğer yeni ve görkemli ise mutluluğun ve yeni bir varisin doğacağını haber vermektedir. (Kazhdan – Sevchenko 1991, 424; Grierson 1982, 54.) Bkz. Sikkeler; 15, 16, 17, 18.

⁶ Khlamys, loros ya da sagionun altına giyilen divetesion (διβητήσιον ve διβητίσιον) uzun kollu ve ayak bileklerine kadar uzun, beyaz ya da erguvan renkli elbisedir. Sadece en yüksek devlet merasim törenlerinde kullanılan ipek tunik olarak da tanımlanabilir. Muhtemelen, diğer daha basit bir tunik olan skaramangionun üzerine giyilerek kuşatılan ve loros, khlamys ya da sagionun altında kalan divetesion özellikle imparator tarafından, aynı zamanda da önemli saray resmi görevlileri tarafından giyilmiştir. Dokümanlarda kırmızı, yeşil ve beyaz divetesiyaya dâhil edilmiş olmasına rağmen erguvani renkte olan divetesion yalnızca imparator tarafından giyilmiştir. İmparatorluk portrelerinde her zaman skaramangion ve divetesionu ayırt etmek ise kolay olmamıştır. Her ikisi de altın motifler ile nakışlanmış ve omzun kenar kısımlarında altın nakışlı panolar ile süslenmişlerdir. Divetesion ise, eğer portrelerde doğru olarak skaramangiondan ayrılarak tanımlanmış ise; 11. ve 12. yüzyıllarda kısmen değişerek, kol kısımları daralarak büyümüş ve alt kısımdaki nakışlı kenar tam manasıyla uzunca olmayan yatay bir şerit olarak, her bir bacağın dış kenarına doğru yuvarlak ya da sivri bir biçimde genişlemiştir. (Sevchenko 1991, 639.) Bkz. Sikke; 17.

kostümlerinin kullanılmaya başlanmasıyla başlangıcı olmalıdır⁷. Khlamys, imparator kostümleri içerisinde en asili olarak yerini almıştır. Khlamys'i imparator sivil ve dini festivallerde giymesinin yanı sıra, taç giyme töreninde ve öldükten sonra katafalka yerleştirilirken de üzerinde olan imparatorluk kostümüdür. Uzun erguvan renkli imparatorluk pelerini olan khlamysin üzeri altın, değerli mücevherler ve inciler ile işlenmiş ve imparatorun sağ omzuna bir fibula ile bağlanarak, tablion⁸ olarak bilinen bir üzeri işli pano ile süslenmiştir. Khlamys tipi pelerinler, sarayda yaşayan asiller tarafından da imparatorluk rengi olan erguvan dışında farklı renkler kullanılarak giyilmiştir. Bir başka imparatorluk kostümü olan divetesion, bazı Bizans yazmalarında antik döneme ait bir giysi olan khiton ile eş tutulmuştur. Kuşaklı tunik şeklinde olan divetesion khlamysden biraz daha uzundur. Duruma göre, sadece pelerinin altına değil, sagion⁹ ya da tzitzakionun altına da giyilmiştir. Divetesion adlı imparatorluk tuniği, taç giyme töreninde khlamys imparatorun omuzlarına koyulana kadar tek başına giyilmiştir¹⁰. Loros ise imparatorun geleneksel konsüllük kaftanıdır¹¹.

⁷ Breckenridge 1959, 30.

⁸ Üzeri nakışla işlenmiş bir çift dikdörtgen ya da ikiz kenar yamuk şeklinde bir pano olan tablion (ταβλίον) khlamys ya da bir başka sivil pelerin üzerine dik açı ile dikilmiştir. Eğer khlamys figür üzerinde genel bağlanma şekli olan sağ omuzdan bağlanmış ise, tablionun bir tanesi figürün arkasına geldiği için genel olarak sadece bir tablionu görülebilir. Eğer khlamys önden boğazın altından bağlanmış ise her bir tablion giyenin iki omzundan görülebilir. 4. yüzyılda imparatorun giydiği khlamys'in üzerinde bağlı olan tablion diz altında olmasına rağmen, 6. yüzyıldan itibaren göğüs hizasında görülmeye başlar. Tablion imparatorun tasviri ya da ince işlenmiş motifler ile süslenmiştir. Geleneksel erkeğe ait saray kostümü olduğu için, kadınlar arasında sadece imparatoriçenin giymesine izin verilmiştir. Her ne kadar asker azizlerin betimlemelerinde zırhlarının üzerinde tablion ile süslenmiş bir khlamys olsa da, tablion genellikle sivil bir statünün işareti olmuştur. Seremonilerdeki geçit töreninde imparatorun tablionu da hizmetkarlar tarafından taşınmıştır. (Sevcenko 1991, 2004; Grierson 1982, 59.)

⁹ Sagion (σαγιόν, Lat. sagum) terimi bir çok pelerin çeşidi için kullanılmıştır. Askerler tarafından ve keşişler tarafından giyilen pelerinler için de kullanılmış olan sagiondan, 12. yüzyılda Kecharitomena rahibe manastırı typikonunda manastır giysisinin genel bir terimi olarak bahsedilmiştir. (Gautier 1985, 75.1013; Kazdhan 1991a, 1827'dan naklen) Yanı sıra, sagiondan süslü ve gösterişli saray elbisesi olarak 10. yüzyıl merasim töreni kitabında da; Aziz Mokios kilisesine alay yürüyüşünde, patrikioinin kırmızı (alethina) sagia, protospatharioinin kırmızı spekia giydiğinden bahsetmektedir. (De cer. 99.1-3; Kazdhan 1991a, 1828'den naklen) Sagion khlamysden daha kısa bir pelerindir. İmparator sagionu skaramangionun üzerine giymiştir. Muhtemelen erguvan renklidir ve altın nakışlı kenarları ve inci süslemesi vardır. Yine de, imparator II. Basileos'un Psalterinde imparatorun pelerini, muhtemelen mavi renkli bir sagiondur. (Kazdhan 1991a, 1827-28.)

¹⁰ Breckenridge 1959, 32.

¹¹ Lorion kelimesinden türeyen, uzun ve dar bir deri şerit anlamına gelen loros (λώρος) üzeri süslü Konsüllük kaftanıdır. Bizans döneminde vücudun çevresinde dolanan uzun mücevherli bir şal biçimindeki loros, özellikle beş metre uzunluğundadır. İmparator ve imparatoriçe tarafından giyilen

Zarif mücevherli bir şaldan ortaya çıkan loros, nihayet yere sürünen uzun etekli bir kaftanın içinden vücudun sağ tarafına getirilerek, imparatorun genişleyen sol ön kolunun üzerinden sarkar. Bu giysi Paskalya yortusunun Pazar gününde yapılan dini tören boyunca imparator tarafından giyilmiştir. İmparator üzerinde loros¹², sağ elinde anexikakia ve sol eline asasını alarak ayinde bulunmuştur. İmparator ayinden önce, Büyük Kilisenin imparatora ayrılmış olan soyunma odasında lorosunu çıkararak ayinde giymek üzere khlamysini giyer ve ayinden sonra yine lorosunu giyerek sarayına döner. Ayrıca, imparatorun etrafını saran uzun lorosun imparatoru ölmüş ve dirilmiş İsa ile birleştirdiği düşünülürdü. Bunun sebebini Konstantinos Porphyrogenitos II. Kitabının 40. Bölümünde şöyle açıklamıştır; “Bu kostüm İsa’nın hem ölüşünü, hem de tekrar dirilişini sembolize etmektedir. Loros, İsa’nın yaralı bedenini saran bir kefen gibidir. Kıymetli taşlardan düğmeleri vardır ve üzeri altın ile işlenmiştir. Elindeki asa İsa’nın ölümüne karşı zaferini ifade ederek haça dönüşür. Sağ elinde bulunan anexikakia ise bir tomar şekli ve üzerindeki toz ile lorosa sarmalanmıştır”.¹³ Bu da, kostümün ve özellikle paraphernalianın eski bir Roma konsül kıyafeti olduğu şeklindedir. Lorosun anlamı ile ilgili diğer bir ifade ise, ölümlü olan vücudumuzu sembolize etmesi olmuştur. Soylu bir aileden gelen

lorosun üzeri değerli taşlar ile işlenmiştir. Roma dönemi giysisi olan trabea triumphalis (konsüllerin togası-zırhı) ile benzer işleve sahiptir. Loros vücudun üst kısmında çapraz bir şekilde düzenlenerek giyilmiştir; bir bölümü giyen kişinin ön kısmından aşağı doğru sarkarken, diğer kısmı da arkadan sağ omuza gelerek göğüste çapraz yapacak biçimdedir ve sol omuzda kıvrımlar oluşturur. II. Justinianos’a ait sikkeler bu kostüm için iyi birer örnek oluşturdular. İmparator lorosu özel törenlerde, Paskalya Yortusunda olduğu gibi, divetesionun üzerine giymiştir. VII. Konstantinos Porphyrogenitos’a göre; “loros İsa’nın zaferinin bir göstergesi olan haçı sembolize ederdi.” 9. yüzyılın geç döneminde süslü bir şalın yerini başın arkasından giyilen sade bir loros almaya başlamıştır. 11. yüzyıl imparatorluk portrelerinde imparatoriçelerin giydiği loros üzerinde özel bir düzenleme yapılarak, vücudun alt kısmı üzerinde kalkan benzeri bir şekil almıştır. (Sevcenko 1991, 1251; Grierson 1982, 57.) Bkz. Sikkeler; 9, 11, 12, 13, 14.

¹² İmparator seremonilerde sağ elinde içinde bir avuç dolusu ölümü simgeleyen toz bulunan erguvan renkli ipekten silindirik kese olan akakia - anexikakia (ἀκακία-safalık ya da ἀνεξικακία-sabır) ve sol elinde de bir asa, küre ya da değerli taşlar ile süslenmiş bir haç taşımıştır. Bizans dünyasından yazar Thessaloniki’li Simeon; akakianın hem dünyevi gücün sebatsızlığını, hem de taşıyan fani kişinin tevazusunu sembolize ettiğinden bahseder. Harun İbni Yahya’nın imparatorun Aya Sofya’da Paskalyadan önceki perhizin ilk çarşambası yapılan geçit töreni ile ilgili yaptığı tanımlamaya göre; imparator içinde bir miktar toprak bulunan altın kutuyu taşıyarak yürürken, her iki adımda bir papaz bağırarak ‘Ölümü hatırlar ol!’ der ve imparator kısa bir zaman için durarak kutuyu açar, toza bakarak gözyaşı dökerdi. Akakianın sikke tasvirleri dışındaki bir başka betimlemesini Aya Sofya’nın koridorunda yer alan imparator Aleksandros’un mozaiğinde de görülebilir. (Kazdhan 1991b, 42.) Bkz.; Dipnot 20.

¹³ Breckenridge 1959, 36.

imparator, eski dönemlerin zaferlerini hatırlatmak üzere ve imparatorluk idaresinin ağır sorumluluğunun bir göstergesi olarak bu kostümü giymeye devam etmiştir¹⁴. Kaynaklarda ilk defa, 6. yüzyılda John Lydos, trabea yerine Grekçe bir isim olan lorosu kullanmıştır. Bizans imparatorlarının sikke tasvirlerinde kullanmış oldukları tüm kostüm ve aksesuarların Roma Cumhuriyet dönemi ile benzer olmaları, erken dönemden itibaren varlığını hissettiren monarşi geleneğinin aynen devam etmesine bağlanmalıdır¹⁵.

Sikke ikonografisinde, imparatorun elindeki globus¹⁶ ile evrensel hakimiyeti sembolize edilmiştir. Bir kürenin üzerinden çıkan potent haç¹⁷ imparatorluk yönetiminin ruhani temelini işaret etmektedir. Aslında, globus Roma İmparatorluğunda da kullanılan bir semboldür. Roma Cumhuriyet döneminde basılan sikkelerde, tanrıça Roma eliyle bir globusu/küre kaldırmış olarak tasvir edilmiştir. Bu betimleme Hristiyan dünyasında da devam etmiştir. Geç Roma İmparatorluğunda ise Roma figürü yerine Zafer/Nike

¹⁴ Breckenridge 1959, s. 37.

¹⁵ Evreni temsil eden küre olan globos (σφαίρα-sphaira) Prokopios'da πόλος- göksel semavi olarak geçmektedir. Bizans sikke tasvirlerinde imparatorun elinde taşıdığı bir küre üzerinden yükselen haç motifi, imparatorun evrensel egemenliğini sembolize etmiştir. Semavi, göksel küre anlamına gelen sphaira antik dünyada imparatorluk gücünü sembolize etmek için kullanılmıştır. (Alfoldi 1961, 19-32; Kazdhan 1991c, 1936'dan naklen) Geç Roma imparatorları sikkelerinde bu sembole yer vermişlerdir. Sikkelerde küre, ilk olarak Zafer'in elinden yükselir biçimde tasvir edilmiştir. II. Theodosios'tan sonra haç globus/küre şekli; bir küre üzerinden yükselen haç tasvirine dönüşerek kullanılmaya devam etmiştir. Gerçi, II. Iustinos döneminde basılan sikkelerde hala antik dönem figürü olan Zafer elinde bir küre üzerinden yükselen haç ile bir tasvir tipi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Sikke tasvirlerinde Sphairai/kürelerin bilinen en son kullanımı III. Alexios Angelos zamanına kadar olmuştur. Fakat Paleologoslar döneminde, ya da İznik İmparatorluğunda kullanılmamasına rağmen, Trabzon Komnenosları tarafından kullanılmıştır. Sphairanın taç giyme törenlerini anlatan belgelerde uzun hiç bir tanımlaması olmadığından dolayı, gücün gerçek bir sembolü olduğuna dair tartışmalar ise süre gelmiştir. Grierson ve Schramm; sphairanın dünya üzerindeki imparatorluk gücünün sembolik bir betimlemesi olduğunu tartışırlar. Küre sembolü daha sonraları hem Batı'da, hem de 16. yüzyıl Rusya'sında kullanılmıştır. Kesinlik kazanmayan konu ise, Bizans dünyasında kimi zaman sphairanın bir elma olarak yorumlanmasından ötürü, Bizans dünyasında yeryüzünün yuvarlak olduğunun algılanmasını anlatmış olabileceği hususundaki görüşlerdir. (Littlewod 1974, 55-57; Kazdhan 1991c, 1936'dan naklen) (Kazdhan 1991c, 1936.) Bkz. Sikkeler; 3, 4, 5, 8, 17, 18.

¹⁶ Potent Haç; Her bir kolunun sonu kapatılmış bir haç şeklidir. (Grierson 1982, 54.) Bkz. Sikkeler (arka yüzleri); 6, 14, 15, 16, 17.

¹⁷ Erken Bizans sikkelerinde antik dönem sikke ikonografisinde önemli bir yere sahip olan Viktoria/Nike tasviri bir süre devam etmiş olmakla birlikte, daha sonra pagan bir tasvir olması dolayısıyla kullanımı bırakılarak, yerine Hristiyan inancının etkisi ile melekler Mikhail ve Gabriel kullanılmaya başlanmıştır. Bkz. Sikkeler-arka yüzleri; 1, 2, 8.

kullanılmıştır¹⁸. Hıristiyan ikonografisinde yer verilmiş olmasına ise, 350 yılında kısa bir süre için tahtı gasp eden Nepotianus'un bir sikkesinde globus tasvirinin üzerindeki bir Khi-Rho monogramının bulunmasıyla açıklanabilir. Bununla beraber, II. Theodosios'a kadar hiçbir imparator sikkesinde bir haç taşır biçimde betimlenmemiştir. II. Theodosios döneminde, Bizans nümismatik ikonografisinde haç ilk defa yer alırken, aynı zamanda da dini sanatın tüm kollarında kullanılma anlamında çok önemli bir yere sahip olmuştur. I. Justinianos'un darp ettirdiği yeni sikkelerinde yer alan haç globus sonraları sikke ikonografisinde imparator portrelerinden ayrılmaz bir bütün olarak yer almıştır¹⁹.

Mappa ise, aslında Roma imparatorluğunda konsülün kullandığı bir aksesuardır²⁰. Konsülün sağ eliyle salladığı mappa geleneksel oyunların başlamasına işaret etmiştir. Fakat, 6. yüzyılda bir tomar gibi düşünülerek, mücevherli uçları ile küçük bir silindir obje olan, Grekçe kullanılan ismi ile akakia şekline dönüşmüştür. Konsüle ait diğer bir sembol ise scipio adlı asadır²¹. Bu asa, genellikle 4. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar tedavülde olan

¹⁸ Breckenridge 1959, 33.

¹⁹ Konsüllük otoritesinin bir nişanı olan mappa (μάππα) arenada oyunların başlaması için konsülün havaya fırlattığı beyaz bir mendildir. Konsüllere ait diptikonlarda, konsüller çoğu zaman sağ ellerinde bir mappa ve sol ellerinde bir asa taşır biçimde tasvir edilmişlerdir. İmparator 6. yüzyıldan itibaren stadyumda oyunların başlaması için bu sembolü kullanarak, konsüllük işlevini de yerine getirmiştir. Dolayısıyla, mappa imparatorluk otoritesinin bir sembolü haline gelmiştir. Phokas ve II. Konstans sikkelerinde havaya kalkmış ellerindeki mappa ile sanki atmak üzereymiş gibi tasvir edilmişlerdir. A. Alfoldi'nin varsayımına göre; mappanın imparatorun elinde yer almasının nedeni, arena oyunlarının politik işleve sahip spor organizasyonlarına dönüşmüş olmasıdır. 8. yüzyıldan itibaren sikke tasvirlerinde mappa yerini akakia tasvirine bırakmıştır. (Kazdhan 1991d, 1294.) Bkz. Sikkeler; 9, 11, 12, 13, 14.

²⁰ Scipio; üzerinde bir kartal başı bulunan fildişi saltanat asasıdır. Bkz. Sikkeler; 9, 11, 12.

²¹ Labarum; (λάβραρον) Yun. Labaron, belki de defne sancağı anlamındaki laureum [vexillum] kelimesi ya da Kelt dilindeki Ilafar-belagatli kelimesinden türemiştir. Üzerinde Khristogramın işlenmiş olduğu sancaktır. Labarum üzerinde Khristogram olan askeri bir semboldür. Hıristiyan ikonografisinde, Büyük Konstantinos'un Khristogram ile Hıristiyanlaştırdığı bir Roma imparatorluk dönemi sembolüdür. Hıristiyan askeri sancağı labarumdan ilk kez Kaisareia'lı Eusebios bahsederek haç şekilli bir sembolü olduğunu belirtmiştir. Maxentios Basilikasındaki I. Konstantinos'un muazzam heykelinin ise bir labarum taşımış olduğu düşünülmektedir. (Alfoldi 1942, 42; Gregory and Cutler 1991, 1167'den naklen) Daha sonraki labarum tasvirlerinde bu sancak genel olarak Khristogram ile ya da fildişi bir diptikonda tasvir edilen Honorios tarafından taşınan labarumun üzerinde olduğu üzere I. Konstantinos'un zaferini zikreden bir yazıt ile gösterilmiştir. (Gregory and Cutler, "Labarum" 1991, 1167; Grierson 1982, 57.) Labarum 9. yüzyıldan sonra sıklıkla kullanılan bir asadır. (Tekin 1999, 30.) Dolayısıyla, labarumun genellikle Orta ve Geç Bizans sikke ikonografisinde görülen bir asa olması sebebi ile örnek vermeden kısaca değinmekte fayda görmekteyiz.

sikkelerde bulunan tasvirlerde imparator tarafından taşınırken görülür. Bu tip imparatorluk esasının sikke tasvirlerinde kullanımı Philippikos Bardanes (711-713) iktidarı ile son bulmuştur. 5. yüzyıldan sonra uzun saplı saltanat asaları genellikle haç biçimini almıştır. Haç biçimini alan dikdörtgen başlı saltanat asası ya da diğer adı ile labarum zarif bir biçimde süslenmiştir²². Bazı asalarda ise, genellikle X harfi ya da bu harfi temsil eden ve Roma lejyoner sancağından türetilen bir khristogram bulunmaktadı²³.

İmparatorluk tacı farklı dönemlerde, farklı şekillerde kullanılmıştır. İmparatorların kullandıkları taç tipleri oldukça çeşitlidir. Erken dönem Bizans sikkelerinde kullanılan bazı taç tiplerine kısaca değinirsek²⁴, Erken Bizans sikkelerinde imparatorun başında bulunan taç bir diadem²⁵ veya

²² İmparator Konstantinos'un rüyasında görüp, labarumun üzerine işlettiği ve İsa'nın adını simgeleyen monograma Khristogram (Ιησοῦς Χριστός,; Yun. Khrismon) denilmektedir. Genellikle, IXP monogramı X biçiminde olmakla beraber bazen I olarak ifade edilmiş de olabilir. Khristogram ve İsa'nın monogramı İsa'nın adının çeşitli monogramatik kısaltmaları için kullanılan terimlerdir. 3. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış ve 4. yüzyılda I. Konstantinos ve oğulları tarafından kullanılması sonucu popüler olmuştur. İki çok kullanılan tipinden birisinde; İsa'nın Yunanca ismi olan Khristos'un ilk iki harfinin birleşmesinden Khi (X) ve Rho (P) ve diğerinde ise; yıldız benzeri bir motif İesous Khristos'un ilk harfleri olan Iota (I) ve Khi (X) kısaltmalarını içermektedir. Ayrıca, çoğu kez bu her iki motife de haçın yatay bir şuası da eklenmiştir. Kısaltmaların Hıristiyan dünyasındaki anlamını; Khi-Rho ve crux ansata gibi benzer motiflerin çok daha önceleri Hıristiyan olmayan çevreler tarafından da kullanılmış olmalarından dolayı bir soru işareti olarak her zaman açıklamak da mümkün olmamaktadır. Bu yüzden, I. Konstantinos'un labaruma bu çeşit bir sembol koymasının gerçek anlamı kesinlik kazanmış değildir. 4. yüzyılda 6. yüzyıla kadar Khristogram, kötülüğe karşı koruyucu bir nişan ve imparatorluk zaferinin bir işareti olarak imparatorluk zırhında kullanılmıştır. Aynı zamanda, kısa bir süre içinde de İsa'nın zaferinin işareti olarak ifade edilmiş ve bu anlamda erken 4. yüzyıl 'Passion' sarkofajlarının ve Konstantinos'un labarumunun üzerinde de yer almıştır. Bundan sonra, Kristogramın Hıristiyan inancı doğrultusundaki kullanımı genişleyerek çeşitlenmiştir. Monogram çoğu kez İsa'nın zaferini ve bazen de İsa'nın kendisini sembolize etmiştir. 5. yüzyıldan itibaren bu motifin yerini genel olarak haç motifi almıştır. Bununla beraber, kullanımını kötülüğe karşı kapılarda, dua olarak belgelerde ve mektuplarda ya da versus intexti örneği olarak da kullanılmaya devam etmiştir. Khristogramın yapılarında kullanımı ise 6. yüzyıldan sonra devam etmemiştir. (Horadner and Carr 1991, 441.) Bkz. Sikkeler-arka yüz; 6, 12.

²³ Sikke tasvirlerinde yer alan imparatorun giydiği taç tiplerinin farklı bir çalışma olarak sunulması gerektiği konusundaki düşüncemizi burada özellikle belirtmek isteriz.

²⁴ Şerit biçimindeki Helenistik dönemin bir sembolü olan diadem taç, hükümranlığın bir ifadesi olarak zaferi temsil eder. Sikke tasvirlerinde görülen Geç Roma ve Erken Bizans imparatorlarının giydiği diadem büyük bir ihtimam ve incelikle süslenmiştir. Başlı alın hizasından çevreleyen, üzeri değerli taşlarla süslü bir baş bandı olarak dizayn edilmiş ve genellikle arkadaki düğüm kısmının şeridi başın arkasından enseye doğru sarkmış olarak tasvir edilmiştir. (McCormick 1991, 554.) Bkz. Sikkeler; 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9.

her iki taraftan aşağıya sarkan bir pendiliyalı²⁶ taç biçimindedir. İmparatoriçeler genellikle daha uzun pendiliya sahip taç giyerler. Sikke tasvirlerinde imparatoriçeler eşlerinden başlarında taşıdıkları tacın uzun pendiliyası ve taçlarında açıklıkla görülen üçgen benzeri bir rozet ya da tepeyi ima eden dairesel bir taç süsü ile ayırt edilirler. II. Iustinianos'un sikkelerinde görülen taç ise, yassı biçimli bir taç üzerindeki yarım daire şeklindeki yükseltiden çıkan küçük bir haça sahiptir. Daha önceki yıllarda iktidarda olan imparator Herakleios ve oğulları da benzer bir taç kullanmışlardır. Fakat haçın üzerinde yükseldiği yarım daire şeklindeki süs görülmez. Bu taç tipinde haç doğrudan başı saran yerin tam ortasında bir süsleme olarak yer almıştır. Bu da, sikkelerde kullanılan farklı taç tiplerine bir başka örnek olarak yer almaktadır. Bu taç tipi en azından altıncı yüzyıldan itibaren kullanılan diğer bir taç üslubu olarak sikke ikonografisinde yer almıştır²⁷.

Erken Dönem Bizans sikkelerinde imparator ve ailesinin tasvirlerinde kullanılan kostüm ve aksesuarlardan bahsederek, konunun İzmir Arkeoloji, Bergama, Efes ve Ödemiş Müzelerinden alınan bazı örnekler ile görsel olarak desteklenmesi düşünülmüştür. Metin arkasında yer alan sikke örneklerinin birimleri ve ait oldukları dönemler ise Ek 1 listesinde sunulmuştur.

²⁵ İmparatorluk tacının her iki yanından sarkan taca bağlı küpe ucu süsleri pendilia olarak adlandırılmaktadır. (Grierson 1982, 58.) Bkz. Sikkeler; 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 14.

²⁶ Breckenridge 1959, 32.

²⁷ Makalemizde, sikkelerin orjinal çapları görsel olarak daha net bir biçimde sunulması amacı ile kullanılmamıştır.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Bertele 1978 Bertele, T., Numismatique Byzantine, Wetteren.
- Breckenridge 1959 Breckenridge, J. D., The Numismatic Iconography of Justinian II (685-695- 705-711 A.D.), New York.
- Bruhn 1993 Bruhn, J. A., Coins and Costume in Late Antiquity, Washington D.C.
- Buckton 1994 Buckton, D. (ed.), Byzantium Treasures of Byzantine Art and Culture from British Collections, London.
- DOC Bellinger, Alfred R. – P. Grierson, eds., Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection. 5 vols. Washington, D.C.
 Vol. 1: Alfred R. Bellinger, Anastasius I to Maurice, 491–602 (Koleksiyon Kat. Washington D.C. 1966.)
 Vol. 2: Philip Grierson, Phocas to Theodosius III, 602–717 (Koleksiyon Kat. Washington D.C. 1968)
 Vol. 3: Philip Grierson, Leo III to Nicephorus III, 717–1081 (Koleksiyon Kat. Washington D.C. 1973.)
- Gregory – Cutler 1991 Gregory T. E., A. Cutler, “Labarum”, O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.
- Goodacre 1967 Goodacre, H., A Hand Book of the Coinage of the Byzantine Empire, London.
- Grierson 1982 Grierson, P., Byzantine Coins, Los Angeles.
- Hahn 1975 Hahn, W., Moneta Imperii Byzantini 2 Von Justinus II. Bis Fokas (565-610), Wien.
- Horandner – Carr 1991 Horandner W., A.W.Carr, “Christogram”, O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.
- Kazdhan – Sevckenko 1991 Kazdhan A. – N. P. Sevckenko, “Chlamys” O. D. B. (eds. A. M. Talbot and A. Kazdhan) 3 vols. New York – Oxford.
- Kazdhan 1991a Kazdhan A., “Sagion”, O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.
- Kazdhan 1991b Kazdhan A., “Akakia”, O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.
- Kazdhan 1991c Kazdhan A., “Sphaira” O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.
- Kazdhan 1991d Kazdhan A., “Mappa”, O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.
- Metcalf 1976 Metcalf, D. M., The Copper Coinage of Thessalonica under Justinian I, Wien.
- McCormick 1991 McCormick M., “De Ceremoniis”, O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.

- McCormick 1991 McCormick, M., "Crown", O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.
- Morrison 1970 Morrison, C., Catalogues des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale. I: Anastasius I-Justinian II; II: Phlippicus-Alexius III, Paris.
- O.D.B. 1991 (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) The Oxford Dictionary of Byzantium 3 vols. New York - Oxford.
- Ratto 1959 Ratto, R., Monnaies Byzantines, Lugano.
- Sear 1974 Sear, D. R., Byzantine Coins and Their Values, London.
- Sevcenko 1991 Sevcenko, N. P., "Divetesion", O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York - Oxford.
- Sevcenko 1991 Sevcenko N. P., "Tablion", O. D. B. (eds. A. M. Talbot – A. Kazdhan) 3 vols. New York – Oxford.
- Sevcenko 1991 Sevcenko N. .P., "Loros", O. D. B. (eds. A. M. Talbot and A. Kazdhan) 3 vols. New York – Oxford.
- Tekin 1999 Tekin, O., 'Akdeniz'in Mor Binyılı' Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri, İstanbul.
- Tekin 1999 Tekin, O., Bizans Sikkeleri/Byzantine Coins, Yapı Kredi Koleksiyonu, İstanbul.
- Tekin 1998 Tekin, O., Eski Çağda Para/Antik Nümismatiğe Giriş, (Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları), İstanbul.
- Tulay 2001 Tulay, A. S., Genel Nümismatik Sözlüğü, İstanbul.
- Whitting 1973 Whitting, P. D., Monnaies byzantines, Fribourg.

Ek 1

Sikke 1	Tremissis, Bergama Müzesi
Envanter No: 9.2.94
Zenonis 474-491.	Sikke 10	Follis, İzmir Arkeoloji Müzesi
Envanter No: 31169
Mavrikios Tiberios 587-88.
Sikke 2	Solidus, İzmir Arkeoloji Müzesi
Envanter No: 29040
Iustinianos 527-565.	Sikke 11	Follis, Efes Müzesi
Envanter No: 49/54/79
Mavrikios Tiberios 591-2.
Sikke 3	Yarım Follis, İzmir Arkeoloji
Müzesi Envanter No: 28789
I. Iustinianos 546-47.	Sikke 12	Follis, Efes Müzesi
Envanter No: 47/10/81
Mavrikios Tiberios 602.
Sikke 4	Follis, Ödemiş Müzesi
Envanter No: 8315
I. Iustinianos 549-50.	Sikke 13	Follis, Bergama Müzesi
Envanter No: 1885
Phokas 610.
Sikke 5	Follis, İzmir Arkeoloji Müzesi
Envanter No: 21494
I. Iustinianos 555-56.	Sikke 14	Follis, Ödemiş Müzesi
Envanter No: 1990
Phokas 605-6.
Sikke 6	Follis, Ödemiş Müzesi
Envanter No: 1513
II. Iustinos-Sophia 571.	Sikke 15	Solidus, Bergama Müzesi
Envanter No: 2.1.9
Herakleios 610-641.
Sikke 7	Tremissis, İzmir Arkeoloji Müzesi
Envanter No: 29044
II. Tiberios Konstantinos 578-582.	Sikke 16	Solidus, Ödemiş Müzesi
Envanter No: 8031
Herakleios 610-641.
Sikke 8	Solidus, Bergama Müzesi
Envanter No: 12.1.94
Mavrikios Tiberios 582-602.	Sikke 17	Solidus, Bergama Müzesi
Envanter No: 5.2.94
Herakleios 610-641.
Sikke 9	Follis, Ödemiş Müzesi
Envanter No: 2619
II. Tiberios 582-3.	Sikke 18	Hexagram, İzmir Arkeoloji Müzesi
Envanter No: 21614
Herakleios 615-638.

1

2

3

4

5

6

7

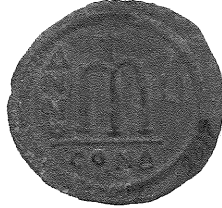
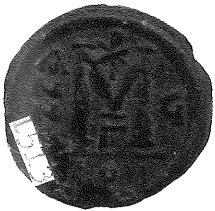
8

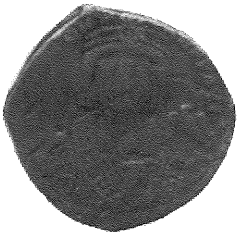

9

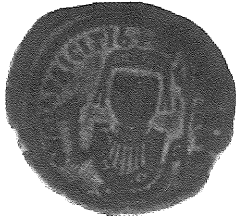

10

11

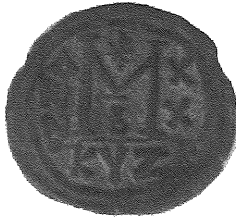
12

13

14

15

16

17

18

